

Mia, Jozef en Peter: met een zendertje door het leven

Bruine kiekendief - Koen Devos

In het vorig nummer van de Vogelnieuwsbrief rapporteerden we al uitgebreid over de voorbereidingen van een nieuw project dat dit jaar startte: een INBO-LifeWatch project rond het zenderen van grote vogels, onder andere de bruine kiekendief. Hierbij willen we te weten komen welke de homerange is van de vogels –een zeer actuele en regelmatig terugkomende vraag vanuit beheer en beleid- : waar de ouders voedsel zoeken, hoe ver ze vliegen, of ze preferenties hebben voor het foerageren in bepaalde teelten of zones, wat ze aanbrengen en of er verschillen zijn in de loop van het broedseizoen. Een hele hoop vragen die we in de loop van dit en volgende jaren zullen proberen te beantwoorden.

We kozen voor het Uva-Bits systeem ontwikkeld door professor Willem Bouten van het Instituut voor Biodiversiteit en Ecosystemen en Edwin Baaj van het Technologie Centrum, beiden verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Hun GPS-loggers zijn uitermate geschikt voor studies van habitatgebruik en gedrag en kunnen gedetailleerde gegevens met een hoge frequentie (tot om de 3 seconden) opslaan. Na een uitvoerige voorbereiding in het vroege voorjaar, wachtten we op de terugkomst van de kiekendieven. Bruine kiekendieven zijn heel moeilijk te vangen, zou het ons lukken?

De eerste vangcampagnes

Zo wordt een vogel vastgehouden om te zenderen: Mia

Rond half mei was het zover: vanuit Groningen zakte het team experts van de Werkgroep Grauwe Kiekendief, Ben Koks, Raymond Klaassen en Almut Schlaich af naar het Noord-Oostvlaamse krekengebied voor een driedaagse vangcampagne. Een aantal broedparen hadden zich ondertussen gevestigd en op enkele plaatsen werden de –nog niet op actief gestelde vangpalen- al regelmatig als zitplaats gebruikt door de mannetjes, bij het waken van het broedende wijfje. Het weer viel jammer genoeg niet mee, de bijna aanhoudende regen en nogal wat wind waren zeker niet bevorderlijk voor het vangsucces. Ondanks heel veel uren vangpogingen in slechte weersomstandigheden vingen we op 16 mei uiteindelijk toch een wijfje, dat we Mia noemden, naar de vrouw van Walter Desmet, die al verschillende jaren actief deelneemt aan het project, als waarnemer én als ringer. Mia was toen aan het broeden in een graslandperceel nabij Waterland-Oudeman en werd eerder toevallig gevangen, want we hadden het eigenlijk op haar man gemunt. Mannetjes geven over een veel langere periode informatie over hun verplaatsingen vermits ze jagen vanaf het begin van de broedperiode (wijfje blijft dan op het nest) tot de jongen onafhankelijk zijn. Het wijfje begint pas actief mee voedsel te zoeken als de jongen al wat groter zijn. Maar we waren toch heel blij met Mia. Na de vangst werd ze gemeten en gewogen, werd de rui bepaald en werd ze van een

zender voorzien. Het aanbrengen is een delikaat werkje dat toch enige ervaring vereist. De zender mag de vogel niet hinderen, en daarom mogen de linten waarmee hij bevestigd wordt niet te los maar ook niet te strak zitten. Na een laatste controle werd Mia losgelaten en vloog ze al direct terug naar het nest. Enkele dagen erna kwam Raymond nog eens naar het krekengebied om nog twee dagen te vangen. Het het weer viel echter opnieuw niet mee en jammer genoeg vingen we geen nieuwe vogels

Wij houden vol

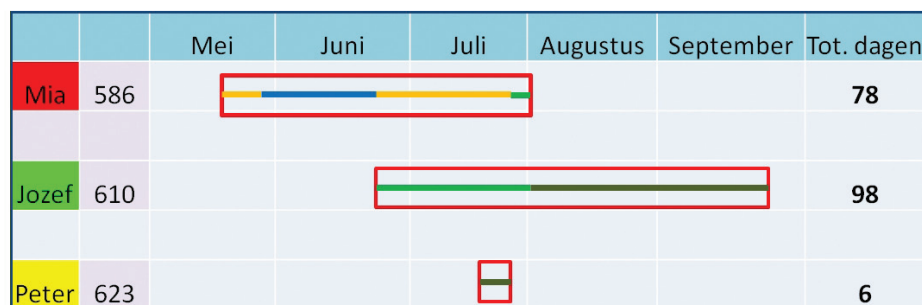
Nadien probeerden we nog andere vogels te vangen, maar gemakkelijk was het niet. Plaatselijke ringer Kjell Janssens controleerde regelmatig de vangpalen of zette nieuwe op plaatsen waar er nieuwe nesten waren en hield alles goed in de gaten. Heel wat nesten in het riet mislukten of werden verlaten zodat de nog resterende -via het antennesysteem bereikbare- nesten nu allemaal in graanpercelen lagen. Uiteindelijk, en dank zij de enorme inzet van Kjell, lukte het ons om nog twee mannetjes te vangen en te zenderen. De eerste, langverwachtte, was Jozef (het mannetje van Mia), die we al lang in de gaten hielden. Zo hadden we nu een gezenderd koppel. We vingen Jozef op 24 juni. De vogel werd genoemd naar Jozef Buysse, één van de pioniers van de Vogelwerkgroep Noord-Oost Vlaanderen en zeer actief kiekendievenringer vooral in de jaren tachtig en negentig. Het tweede mannetje, Peter (naar Peter van de Roste Muis te Waterland-Oudeman) werd gezenderd op 22 juli, niet ver van deze 'uitspanning'.

Welke gegevens konden we verzamelen?

Bij de drie vogels werd de frequentie van de signalen (overdag) in het begin gezet op om de vijf minuten, dat bleef zo bij Mia de hele tijd (zie verder). 's Nachts werd om het half uur geregistreerd. Bij de actief jagende Jozef en Peter werd echter al vrij snel overgeschakeld op een dagfrequentie van om de minuut. Voor Jozef, die een vrij goed afgebakend voedselgebied had, werd daarbinnen zelfs tijdens bepaalde dagen om de halve minuut geregistreerd. Naarmate het broedseizoen vorderde werd voor gegevens buiten het broedgebied de frequentie gesteld op om de 30 minuten. Hierdoor kunnen tijdens de trekperiode toch voldoende gedetailleerde gegevens verzameld worden zonder dat het geheugen van de zender volraakt. Want eens de vogel buiten de reikwijdte van de antennes is, wordt het geheugen van de zender niet meer regelmatig leeg gemaakt vermits er geen contact meer is met de antennes. Daar moet je rekening mee houden bij het instellen van de zenders. Voor een overzicht van de periode van gegevensverzameling in relatie met de broedcyclus verwijzen we naar Figuur 1.

Boven: Ringer en vanger Kjell Janssens met gezenderde Jozef

Onder: Het zenderen van Peter

Figuur 1. Verzamelde gegevens in relatie met de broedcyclus (geel: broeden, blauw: 'dwalen', lichtgroen voeden wijfje in broedperiode, donkergroen: voeden jongen)

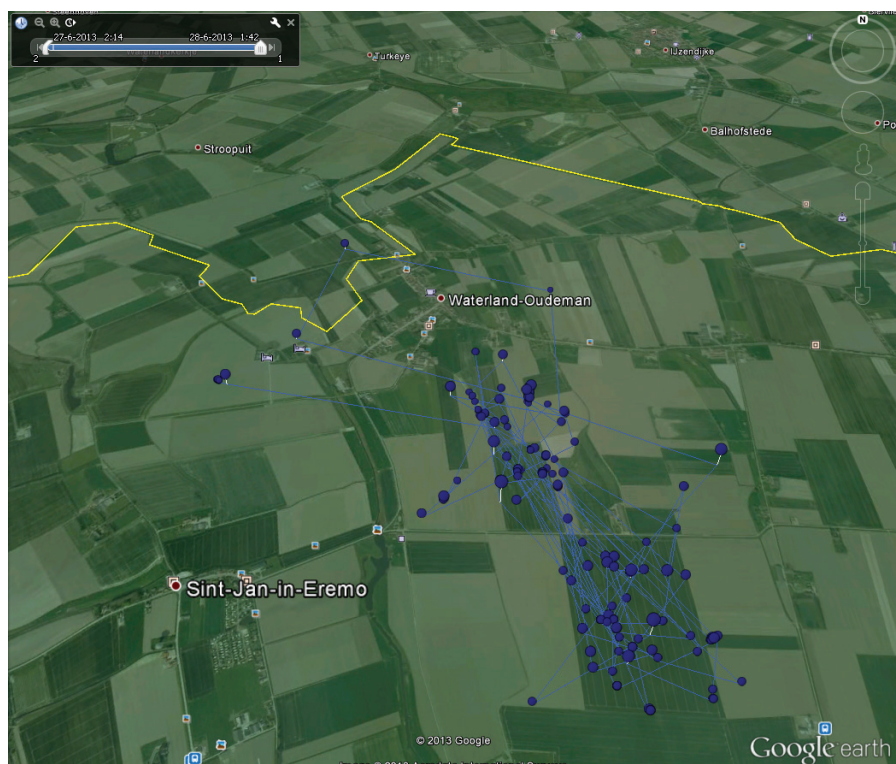

*Jozef's voornaamste jachtgebied:
een graszaadveld*

Wat deden de drie vogels?

Uiteindelijk is het vooral over Jozef dat we de meest interessante gegevens hebben kunnen verzamelen over voedselgedrag en terreingebruik, vooral omdat we hem meer dan drie maanden hebben kunnen volgen. De gegevens van Peter, die op het ogenblik van zijn vangst al 3 kleine jongen had, waren ook veelbelovend, en zeker in combinatie met die van Jozef. Beide vogels broedden op nog geen kilometer van elkaar en het vergelijken van hun homeranges en gedrag kon heel interessant worden. Jammer genoeg werd het nest van Peter na amper een week zonderdragen gepredeerd, en gingen beide ouders rondzwerven. We ontvingen nog af en toe een signaal van Peter maar te kort om locatiegegevens in het systeem te kunnen registreren. Met de gegevens die we hebben van tijdens de week dat beide mannetjes jaagden, zien we wel een zeker patroon met weinig overlap, maar de periode is natuurlijk wel te kort om hier veel uit te kunnen concluderen. Het was wel duidelijk dat Jozef zeer agressief gedrag vertoonde ten opzichte van Peter (en in het algemeen ten opzichte van andere roofvogels) als “zijn” voornaamste voedselgebied – een drie jaar oud graszaadveld – werd overvlogen.

Mia is een speciaal verhaal. Vrij kort na haar vangst werd het nest (in grasland) gepredeerd en ging ze een beetje ‘op den dool’. Ze vloog rond in de omgeving, kwam soms wel eens in de nabijheid van haar vroegere nestplaats maar maakte ook wat tochtjes, zelfs tot bij nabij Breskens (een 12 km ver). Ze sliep een aantal dagen in een graanveld net in Nederland (op enkele kilometers van haar mislukte nest) waar we overdag, na wat zoekwerk, via een ambulante antenne haar signaal doorkregen, maar haar niet zagen. Vermits daar frequent een mannetje aanwezig was rees het vermoeden dat ze daar terug zou beginnen broeden. We wisten wel niet of het ging over “Jozef” of een andere man. Dit was moeilijk te zien, want Jozef was toen nog niet gezenderd en had niet veel speciale kenmerken om zich te onderscheiden van sommige andere mannetjes in de omgeving. Uiteindelijk kwam ze dan toch wat frequenter naar een tarweakker wat ten noorden van haar mislukte nest, en daar is ze dan, een maand na de predatie van het eerste nest, weer beginnen broeden. Een mooi verhaal van paarbeiding (of keuze) en eigenlijk wel interessant op zich, want Jozef was een bigame man en had evengoed voor het andere wijfje – dat ook dichtbij broedde – en waarvan het nest uiteindelijk ook

Locatiepunten van Jozef met concentraties rond het nest (noord) en in het graszaadveld (zuid)

mislukte, kunnen kiezen.

Jozef was natuurlijk de grote favoriet. Zelfs nog voor het zenderen toonde hij zich als een onvermoeibare jager. Hij vloog heen en weer met prooien naar beide (toen) nog broedende wijfjes: jagen, naar Mia, jagen, naar vrouwtje nummer 2, even rusten op een paaltje, opnieuw jagen... Ook het andere nest mislukte nog tijdens de broedfase. Jozef's favoriete jaagplek was een 35 ha groot graszaadveld gelegen op een 800 m van het nest. Tijdens een aantal dagen in juli en augustus noteerden we gedragswaarnemingen (oa jagen en duikpogingen) van zowel Jozef als Peter, later enkel van Jozef. Vanuit het graszaadveld bracht hij voornamelijk veldmuizen aan, soms, maar uitzonderlijk een jonge vogel. Peter leek wat minder actief, en vooral zijn wijfje kwam veel met prooien aan. Zijn jaaggebied (voor de korte periode dat we gegevens hebben) concentreerde zich meer ten noordwesten van het nest, rond de Molenkreek en de Roeselarekreek (St-Magriete). Om meer over het voedsel van de kiekendieven te weten te komen werden gedurende het hele seizoen ook frequent braakballen verzameld bij de nesten en de zitpalen. Deze braakbalgegevens zullen geanalyseerd worden door Henk Castelijns. In het door een elektrische schaapsdraad beschermde nest van Jozef en Mia waar één jong uitkwam, werden ook aanwezige prooien/resten genoteerd. Mia verliet het broedgebied vrij snel, als het jong nog klein was, en Jozef bracht toen al het voedsel alleen aan. Het jong was vliegvlug in september en onafhankelijk rond het einde van de maand. Tegen die tijd heeft ook Jozef het gebied verlaten.

Tijdens de winter zullen we de eerste (preliminaire) gegevens analyseren en uittesten wat verschillende methodes als resultaat geven. We kunnen beschikken over onderliggende GIS-lagen van teelten en eigen gegevens van teelhoogtes en moment van het oogsten, waarbij we o.a. kunnen kijken welke percelen (of rasterhokken) het meest frequent bezocht werden (door optellen van aantal punten en/of totale tijd in een rasterstelsel) en of bepaalde pas geoogste percelen plots meer bezocht werden. Volgend jaar zullen we ons nog meer concentreren op het verzamelen van gegevens over prooien en aanwezigheid (dichtheden) van muizen en andere prooien. En we willen uiteraard ook nog enkele nieuwe kiekendieven van zenders voorzien. En het wordt ook uitkijken of we onze gezenderde vogels terugvinden in het studiegebied en er in slagen hun trekroutegegevens te downloaden!

Anny Anselin

anny.anselin@inbo.be

Dankwoord

Het mag wel gezegd worden: zonder het team van de Werkgroep Grauwe kiekendief hadden we nooit Bruine Kiekendieven kunnen vangen. Tijdens de drie (+2) dagen vangcampagne leerden we veel bij over hoe vangen en hoe de zender op de vogel aanbrengen. Wij kunnen hen niet genoeg bedanken. Hartelijk dank ook aan de familie Janssens, onze "uitvalbasis" tijdens de vangstcampagne en de veldwerkperiode, waar altijd koffie, koekjes, hondjes en zelfs frietjes klaarstonden. Landbouwers Alex Baeke en Mark Govaert verleenden ons toestemming om de nesten van op hun percelen gezenderde vogels extra op te volgen en om een omheining te plaatsen rond het nest. We danken ook alle andere landbouwers die bereid waren een zone rond het nest niet te oogsten (in overeenkomst met het Regionaal Landschap Meetjesland) en ons de vogels in nesten op hun percelen te laten wingtaggen. In het kader van haar stage aan de Universiteit Gent hielp een enthousiaste biologiestudente Eline Vermote bij het waarnemen en noteren van het (jaag)gedrag van de kiekendieven.